

Izabella GAŁUSZKA

ORCID 0000-0002-7558-2143

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

Agnieszka OCHMAN

ORCID 0000-0003-3321-3945

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

Magdalena PASTECZKA-CHOLEWA

ORCID 0000-0002-0941-6606

Centrum Integracji i Wsparcia
dla Osób z Niepełnosprawnością z Ukrainy

Centrum Integracji i Wsparcia dla osób z niepełnosprawnością z Ukrainy jako przykład dobrych praktyk wspierania osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin

Abstract: Center for Integration and Support for People with Disabilities from Ukraine as an example of good support practices in people with disabilities and their families

Recently, there has been a large-scale migration in the Polish state, as well as in other countries neighboring Ukraine. It is the result of military operations carried out in response to the open aggression of the Russian Federation. Fearing for their lives in the initial stage, over 4 million people emigrated from Ukraine to Poland, including children and adults with disabilities and their caregivers. These were people who required special support, which was offered to them immediately by Polish citizens. In addition to spontaneous activities related to informal support, in a short period of time, in response to the need for help addressed to people with various disabilities, various forms of formalized support began to be organized. An example of such activity is the creation of the Center for Integration and Support for People with Disabilities from Ukraine.

The aim of the article is to present the activities of the Center, in response to the needs that have been diagnosed among people with disabilities in the Małopolska Voivodeship. The focus was on such forms as: housing and food support, the organization of specialized individual and group classes, assistance in meeting the current needs of families resulting from disability, and the need

to adapt to Polish conditions, as well as psychological support for people accompanying refugees with disabilities.

Keywords: support, person with disability, family, Ukraine

Słowa kluczowe: wsparcie, osoba z niepełnosprawnością, rodzina, Ukraina

Wprowadzenie

24 lutego 2022 r. Federacja Rosyjska rozpoczęła jawną militarną inwazję na Ukrainę.

Należy mieć na uwadze, że początków wojny rosyjsko-ukraińskiej powinno się upatrywać osiem lat wcześniej, gdy Rosja przejęła kontrolę nad Krymem i południowo-wschodnią częścią obwodów Ukrainy: donieckim i ługańskim (Bukowski, Duszczyk, 2022). W wyniku rozpoczęcia działań wojennych wiele rodzin w obawie o życie i zdrowie swoje oraz bliskich uciekło z terenów zagrożonych atakami, przenosząc się w bezpieczniejsze miejsca. Jak pokazują badania nad migracją (Isański i in., 2022), wyjazd z rodzimego kraju pochodzenia był nie tylko konsekwencją ugruntowanego przekonania o zagrożeniu, ale również wyborem i wyrazem prawa do tego wyboru, co jest odzwierciedleniem podmiotowości osób wyjeżdżających i zapadających im w pamięć nieprzewidywalnych zdarzeń. Polska jest jednym z krajów, w których od początku wojny przebywa najwięcej uchodźców z Ukrainy. Wśród opuszczających Ukrainę były także osoby z niepełnosprawnościami, które wraz z rodzinami szukały bezpiecznego miejsca i możliwości przetrwania. W odpowiedzi na potrzeby osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin przybywających do Małopolski powstało Centrum Integracji i Wsparcia dla Osób z Niepełnosprawnością z Ukrainy.

Podstawowe informacje o Centrum

Projekt pod nazwą Centrum Integracji i Wsparcia dla Osób z Niepełnosprawnością z Ukrainy jest sformalizowaną wersją działań podejmowanych od czasu rozpoczęcia wojny przez organizacje pozarządowe i wolontariuszy, na co dzień pracujących w środowiskach osób z niepełnosprawnościami w Krakowie. Centrum rozpoczęło formalnie działalność 1 sierpnia 2022 r. jako projekt finansowany ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) w ramach programu „Pomoc obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnością”. Celem programu jest zapewnienie wsparcia przybyłym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w związku z prowadzonymi działaniami wojennymi obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnościami oraz osobom im towarzyszącym (<https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/programy-i-zadania-pfron/programy-i->

Schemat 1. Etapy działalności Centrum. Opracowanie własne

zadania-real/pomoc-obywatelom-ukrainy-z-niepełnosprawnością/dokumenty-programowe/program/).

Działalność Centrum realizowana była w trzech edycjach (schemat 1). Otrzymanie finansowania na każdą z trzech edycji projektu pozwoliło nie tylko na realizację i kontynuację, ale przede wszystkim na rozszerzenie działań pomocowych oraz ich usystematyzowanie, tak by odpowiadały na potrzeby osób niepełnosprawnych i ich rodzin w polskiej rzeczywistości. Zakończenie działalności Centrum przewidziano na koniec 2023 r.

Realizatorami projektu są działające w partnerstwie organizacje pozarządowe:

- Fundacja L'Arche ze Śledziejowic (sierpień 2022–sierpień 2023),
- Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko” (sierpień 2022–grudzień 2023),
- Stowarzyszenie na rzecz Imigranckich Rodzin Osób z Niepełnosprawnością „Patchwork” (sierpień 2022–grudzień 2023).

Fundacja L'Arche jest organizacją pożytku publicznego, która zarejestrowana została w 1991 r. i realizuje różne formy wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną. Jej działania opierają się na organizacji ośrodkach całonocnego pobytu, funkcjonujących jako domy pomocy społecznej, a także mieszkań chronionych, środowiskowego domu samopomocy i warsztatów terapii zajęciowej. Fundacja zajmuje się również aktywizacją zawodową osób z niepełnosprawnościami na otwartym rynku pracy oraz działaniami edukacyjnymi dotyczącymi niepełnosprawności (<https://www.larche.org.pl/o-nas/fundacja/>).

Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko” jest organizacją pomocową, która działa na rzecz dorosłych osób z niepełnosprawnością psychiczną. Najważniejsze aktywności Stowarzyszenia dotyczą:

- wsparcia instytucjonalnego — Środowiskowe Domy Samopomocy, Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz Ośrodek Rehabilitacji i Wsparcia dla Osób z Nie-

pełnosprawnościami, w którym prowadzone są zajęcia terapeutyczne zwiększające zakres samodzielności dorosłych osób z głęboką, wieloraką niepełnosprawnością;

— aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnością według modelu zatrudnienia wspomagane;

— Przedsiębiorstwa Społecznego „Ognisko” Spółki z o.o., zatrudniającego osoby z niepełnosprawnością psychiczną i świadczącego usługi utrzymywania czystości obiektów oraz wynajmu sal szkoleniowych;

— Spółdzielni Socjalnej „Ognisko”, działającej w branży gastronomicznej i prowadzącej lunch bar „Awokado” w jednym z krakowskich biurów;

— mieszkania wspomagane — mieszkania chronione, które są formą pomocy społecznej przygotowującą przebywające pod opieką specjalistów osoby niepełnosprawne z zaburzeniami psychicznymi do prowadzenia samodzielnego życia, oraz mieszkania treningowe, mające na celu zwiększenie samodzielności mieszkających w nich osób przez przygotowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego życia poza rodziną (<http://www.ognisko.org.pl/pl,strony,238,kim-jesteśmy.php>).

Stowarzyszenie na Rzecz Imigranckich Rodzin Osób z Niepełnosprawnością „Patchwork” wspiera rodziny uchodźczych dzieci z niepełnosprawnościami, uciekające przed wojną w Ukrainie. Należą do niego matki imigrantki z Ukrainy, Białorusi i Rosji, które w Polsce wychowują dzieci z niepełnosprawnościami, oraz facylitatorka, wspierająca osoby korzystające z oferty stowarzyszenia. Doświadczenia członkiń Stowarzyszenia związane z życiem w obcym kraju, a także byciem matką dziecka z niepełnosprawnością stały się kluczowe w momencie wybuchu wojny w Ukrainie i konieczności wsparcia kryzysowego kobiet z dziećmi z niepełnosprawnościami, uciekających z terenów objętych wojną. Pomoc zapewniana przez „Patchwork” obejmowała głównie: ewakuację i zapewnienie miejsca pobytu w Polsce, organizowanie leków oraz pomocy rzeczowej, wspieranie w załatwianiu formalności, w szczególności związanych z niepełnosprawnością dziecka (<https://femfund.pl/kogo-wspieramy/stowarzyszenie-patchwork-2/>).

Początkowo Centrum zlokalizowane było w siedzibie stowarzyszenia „Patchwork” (ul. Królowej Jadwigi 103/1, Kraków). Od 1 marca 2023 r. ma dodatkowo drugą lokalizację. Jest to lokal wynajmowany przez ChSON „Ognisko” przy ul. Prądnickiej 12 w Krakowie. Oba lokale spełniają wymogi dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Zostały one również wyposażone w sprzęt oraz pomoce niezbędne do prowadzenia zajęć terapeutycznych.

Integracja i wsparcie jako podstawy pracy Centrum

Uchodźstwo i niepełnosprawność to sytuacje, w których integracja i wsparcie społeczne są kluczowymi elementami przystosowania się oraz nabywania umiejętności potrzebnych do codziennego funkcjonowania.

Integracja jest procesem dotyczącym nie tylko imigrantów, ale również społeczeństwa, które ich przyjmuje. Istotne jest rozgraniczenie pojęć „integracja” i „asymilacja”, które często używane są zamiennie. Integracja to, zgodnie z definicją podaną przez M. Kindler i K. Wójcikowską-Baniak, „(współ)działanie w istotnych dla ludzi obszarach życia, takich jak praca, edukacja czy czas wolny” (2018, s. 3). W tym rozumieniu traktowana jest ona jako pierwszy etap asymilacji, jednak zakłada zachowanie własnej kulturowej tożsamości. Z kolei asymilacja wiąże się ze zmianą tożsamości kulturowej oraz przyjęciem zwyczajów danego kraju.

Nieustanna walka i nowe wyzwania stawiane przed rodzinami z osobami z niepełnosprawnościami w znacznym stopniu dynamizują istotność wsparcia społecznego. Korzystanie z tej formy pomocy rozwija poczucie: bycia zaopiekowanym, przynależności do społeczności doświadczającej podobnych trudności i problemów, a także doświadczania własnej ważności w odniesieniu do innych osób (Kaliszewska, 2017). Również M. Sekułowicz (1998) wskazuje na istotne znaczenie wsparcia społecznego w procesie radzenia sobie z trudnościami przez rodziców dzieci z niepełnosprawnościami. Podkreśla ona współzależność zachodzącą między wysokim poziomem wsparcia a obniżaniem się poziomu stresu u rodziców. Z kolei, łącząc wsparcie społeczne z normalizacją życia osób z niepełnosprawnościami, należy wskazać, iż ma ono charakter dynamiczny i jest zależne zarówno od bieżącej sytuacji, jak i od przebiegu całego życia. To subiektywne podejście może być także odniesieniem do sposobu, w jaki środowisko społeczne reaguje na indywidualne potrzeby rodzin z osobami z niepełnosprawnościami (Żółkowska, 2011). Celowość oddziaływań w zakresie szeroko rozumianego wsparcia społecznego nabiera szczególnego wymiaru, jeśli rozpatrujemy je w obecnej sytuacji rodziców/opiekunów osób z niepełnosprawnościami pochodzącymi z Ukrainy.

Wsparcie społeczne rodzin z osobami z niepełnosprawnościami z Ukrainy warto rozważać nie tylko w aspekcie zabezpieczenia podstawowej pomocy w codziennym funkcjonowaniu, ale również w powiązaniu osób otrzymujących pomoc z otaczającą je „siecią społeczną”. Jak podkreśla B. Szluz (2007), działania wspierające powinny być nie tylko ukierunkowane na osobę otrzymującą wsparcie, ale powinny również oddziaływać na otwartość i pomocność otoczenia społecznego, tworząc swoistą interakcję. Skuteczność takiego oddziaływania zależy przede wszystkim od integracji społecznej biorcy, i jego mobilizowania do samopomocy, dzięki której powstaną trwałe, pozytywne zmiany w życiu i funkcjonowaniu osób znajdujących się w niekorzystnych sytuacjach społecznych.

Głównym założeniem utworzenia Centrum była realna próba poprawienia sytuacji życiowej przebywających w Małopolsce osób z niepełnosprawnością z Ukrainy. Wieloaspektowe wsparcie w postaci licznych usług rehabilitacji społecznej, działań usprawniających oferowanych przez specjalistów w ramach realizacji zadania oraz pomocy materialnej miało w rezultacie zwiększyć:

- poczucie bezpieczeństwa oraz poziomu usamodzielnienia beneficjentów w zakresie, na który pozwala stopień niepełnosprawności;
- poziom aktywności i integracji społecznej, które ułatwią beneficjentom funkcjonowanie w społeczności lokalnej, w której wielu z nich planuje pozostać przez dłuższy czas lub na stałe.

Beneficjenci projektu

Wsparciem Centrum Integracji i Wsparcia dla Osób z Niepełnosprawnością z Ukrainy objęto pochodzące z Ukrainy osoby z niepełnosprawnościami wraz z rodzinami, które w wyniku działań wojennych zostały zmuszone do opuszczenia swojej ojczyzny i poszukiwania pomocy w Polsce. Odbiorcami projektu są osoby, które w dniu 24 lutego 2022 r. legitymowały się ukraińskim orzeczeniem o niepełnosprawności i po tej dacie przekroczyły polską granicę. Były to osoby mieszkające w Krakowie, Wieliczce, Skawinie oraz Kluczach. W projekcie znalazły się dzieci, młodzież oraz osoby dorosłe z różnymi niepełnosprawnościami, najczęściej z: mózgowym porażeniem dziecięcym, spektrum autyzmu, niepełnosprawnością intelektualną, niepełnosprawnością sprzężoną. Wśród beneficjentów są również osoby słabosłyszące, słabowidzące i niewidome oraz z rzadkimi zespołami genetycznymi. W każdej edycji projektu jednocześnie ze wsparcia korzystała ograniczona liczba osób:

- edycja 1 — 75 osób;
- edycja 2 — 110 osób;
- edycja 3 — 65 osób.

Liczba osób uczestniczących w każdej edycji uzależniona była od możliwości kadrowych, lokalowych oraz formalnych warunków prowadzenia projektu. Najintensywniejsze wsparcie dotyczyło początkowych miesięcy od rozpoczęcia działania Centrum. Wśród osób kwalifikowanych do każdej kolejnej edycji były takie, których sytuacja wymagała kontynuowania otrzymywanego już wsparcia, a działania realizowane w ramach Centrum odpowiadały na ich bieżące potrzeby. Stąd wśród uczestników projektu ze względu na ciągłość otrzymywanego wsparcia można wyróżnić beneficjentów uczestniczących w trzech edycjach projektu, ale również takich, którzy uczestniczyli w dwóch lub tylko jednej z edycji.

Łącznie we wszystkich edycjach projektu udział wzięły 144 osoby z niepełnosprawnościami w wieku 3–48 lat, w tym 58 kobiet i 86 mężczyzn. W trakcie

trwania projektu zwiększała się liczba osób mających dokumenty potwierdzające niepełnosprawność wydane w Polsce. W dniu 30 listopada 2023 r. polskim orzeczeniem o niepełnosprawności dla dzieci do 16. roku życia dysponowało 87 beneficjentów, a orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności — 27 beneficjentów (w tym 22 o znacznym stopniu i 5 o stopniu umiarkowanym). Do tej pory 30 osób z niepełnosprawnościami nie uzyskało polskiego orzeczenia.

Opis działalności Centrum

Oferta wsparcia proponowanego w ramach Centrum opiera się na wstępnej diagnozie potrzeb beneficjentów oraz ich rodzin za pomocą kwestionariusza ankiety, który od drugiej edycji przybrał formę online. Wyniki badania potrzeb umożliwiły wyznaczenie priorytetów w zakresie wsparcia i przygotowanie konkretnego pakietu usług oraz działań zaplanowanych w ramach podjętego zadania.

Edycje projektu nieznacznie różnią się od siebie co do oferowanego wsparcia. Różnice dotyczą dodania bądź rezygnacji z którejś formy oddziaływań i wynikają zarówno z zapotrzebowania, jak i z doświadczeń realizacyjno-organizacyjnych nabytych w trakcie funkcjonowania Centrum. Działalność Centrum obejmuje następujące główne obszary wsparcia:

- wsparcie mieszkaniowe i wyżywienie;
- organizację zajęć specjalistycznych indywidualnych i grupowych;
- wsparcie specjalistów ds. integracji społecznej — pomoc w realizacji bieżących potrzeb rodzin wynikających z niepełnosprawności oraz konieczności adaptacji do polskich warunków;
- wsparcie psychologiczne dla osób towarzyszących beneficjentom.

Podczas trwania projektu poza wymienionymi obszarami realizowano działania wspierające główną aktywność Centrum. Wśród nich należy wymienić: finansowanie tłumaczenia dokumentów czy spotkań ze specjalistami, transport na zajęcia organizowany w ramach projektu oraz pomoc rzeczową w postaci zakupu leków czy żywności specjalistycznej.

Wsparcie mieszkaniowe i wyżywienie

Odbiorcami tej formy pomocy są osoby, które ze względu na swoją sytuację ekonomiczno-bytową nie są w stanie samodzielnie zaspokoić potrzeb związanych z zakwaterowaniem oraz wyżywieniem. Wsparcie mieszkaniowe polega na finansowaniu kosztów krótkoterminowego wynajmu mieszkań. Wsparciem zostało objętych łącznie 35 beneficjentów. Dla rodzin planujących dłuższy pobyt

w Polsce zorganizowano także pomoc w zakresie usamodzielnienia się i poszukiwania miejsca zamieszkania długoterminowego. Zapewniono wsparcie specjalisty ds. integracji społecznej, którego zadaniem jest pomoc w kwestiach urzędowych i formalnych oraz, jeśli zaistnieje tak potrzeba, również w zakresie wyszukania odpowiednio dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnościami lokalu mieszkaniowego. Od drugiej edycji projektu zaproponowano także wsparcie w formie jednego ciepłego posiłku, dostępnego dla beneficjentów codziennie od poniedziałku do piątku. Była to usługa abonamentowa realizowana we współpracy z lunch barem „Awokado”, prowadzonym przez Spółdzielnię Socjalną „Ognisko” i zatrudniającym osoby z niepełnosprawnościami.

Organizacja zajęć specjalistycznych — indywidualnych i grupowych

W ramach tego obszaru zindywidualizowanymi działaniami objęto łącznie 140 osób. Wśród nich znalazły się następujące grupy beneficjentów z Ukrainy:

- uczniowie polskich szkół specjalnych,
- uczniowie polskich szkół integracyjnych lub z oddziałami integracyjnymi,
- uczniowie podejmujący naukę online w szkołach ukraińskich,
- dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym,
- osoby objęte zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi,
- osoby objęte pozaoświatowym wsparciem terapeutycznym (np. przez UNICEF),
- osoby dorosłe nieobjęte wsparciem placówek rehabilitacji społeczno-zawodowej.

Oddziaływania ukierunkowano na: usprawnianie, rehabilitację, poradnictwo oraz wsparcie, które umożliwiają zarówno osobom z niepełnosprawnościami, jak i ich rodzinom, dostęp do profesjonalnej pomocy terapeutycznej, specjalistycznej i psychologicznej. Organizowane zajęcia specjalistyczne, zgodnie z potrzebami uwzględniającymi rodzaj i stopień niepełnosprawności oraz wiek beneficjentów, obejmują m.in.:

- usprawnianie ruchowe;
- wspieranie mowy, umiejętności komunikacyjnych i porozumiewania się;
- terapię integracji sensorycznej;
- terapię zajęciową;
- rozwijanie umiejętności poznawczych;
- wsparcie psychologiczne i psychoedukacyjne.

Realizowane są one zarówno w placówce Centrum Integracji i Wsparcia dla Osób z Niepełnosprawnością z Ukrainy, jak i podczas wizyt specjalistów z za-

kresu usprawniania w miejscu zamieszkania zainteresowanych, na basenie, w hali sportowej oraz w specjalistycznych gabinetach niepublicznych centrów terapii. Zajęcia prowadzone są przez wykwalifikowanych terapeutów i specjalistów, zarówno w formie indywidualnej, jak i grupowej.

Wsparcie specjalistów do spraw integracji społecznej

Ukierunkowane jest ono na pomoc przeszkolonych asystentów rodziny — specjalistów do spraw integracji społecznej — w zakresie realizacji bieżących potrzeb rodziny, które wynikają z niepełnosprawności dziecka, a także konieczności adaptacji do polskich warunków społecznych. Do obowiązków asystentów rodziny należy analiza bieżących i nieustannie zmieniających się potrzeb rodziny oraz ewaluacja procesu rehabilitacji społecznej i usamodzielniania w celu doboru najodpowiedniejszych oddziaływań. Specjaliści ds. integracji społecznej oferują pomoc m.in. w sprawach urzędowych i bytowych oraz dotyczących dostępu do lokalnych działań skierowanych do osób z niepełnosprawnościami. Stanowią także wsparcie dla beneficjentów w korzystaniu z usług oferowanych przez Centrum.

Zgodnie z założeniami projektu uchodźcy na początku pobytu w Polsce nie są jeszcze na takim poziomie przystosowania do zaistniałej sytuacji trudnej — a więc osadzone w lokalnej społeczności, by być gotowymi do całkowicie samodzielnego funkcjonowania. Ze względu na indywidualną i specyficzną sytuację, w której znajduje się każdy z beneficjentów, a także na dynamikę zmian związanych z niepełnosprawnością (rozwojową, zdrowotną czy emocjonalną), pomoc specjalisty ds. integracji społecznej jest konieczna.

Wsparcie psychologiczne dla osób towarzyszących beneficjentom

Działania realizowane w Centrum ukierunkowane są na integrację i wsparcie przede wszystkim osób z niepełnosprawnościami, przybywających z Ukrainy. Doświadczenia pracy wyniesione z pierwszej edycji projektu były bazą do rozszerzenia oddziaływań wspierających również na najbliższe otoczenie tych osób. W kolejnej — drugiej edycji — osobom, które opuściły Ukrainę razem z osobami z niepełnosprawnościami (rodzice, rodzeństwo, inni członkowie rodziny), zaproponowano dwie formy wsparcia:

- poradnictwo i wsparcie psychologiczne prowadzone w grupie wsparcia;
- poradnictwo w zakresie kompetencji wychowawczych.

Sytuacja osób towarzyszących osobom z niepełnosprawnościami w okolicznościach uchodźstwa wymaga szczególnego wsparcia psychologicznego czy psy-

choterapeutycznego. Na typowe trudności związane z sytuacją rodzica czy opiekuna niepełnosprawnej osoby nakłada się problem związany z przymusową migracją z powodu wojny. Działania na rzecz poprawy psychicznego funkcjonowania rodziców i opiekunów miały na celu przyczynienie się do lepszego pełnienia przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczej. W efekcie prowadziły do zaktywizowania oddziaływań ukierunkowanych na wspieranie rozwoju psychofizycznego dzieci z niepełnosprawnością.

Łącznie ze wsparcia w tym obszarze skorzystało 35 matek beneficjentów. Ze względu na niewielkie zainteresowanie formą grupową dedykowaną osobom towarzyszącym zrezygnowano z kontynuowania tego rodzaju wsparcia w trzeciej edycji projektu.

Pracownicy Centrum

Realizacja wieloaspektowych działań wspierających wymagała zatrudnienia osób, które ze względu na swoje doświadczenia (życiowe, zawodowe), wykształcenie czy posiadane umiejętności w sposób profesjonalny odpowiedzą na wyzwania w pracy z osobami z niepełnosprawnościami i ich rodzinami, będącymi jednocześnie uchodźcami wojennymi. Osoby zatrudnione w Centrum w zależności od powierzonych obowiązków można podzielić na kilka grup: specjaliści-terapeuci, specjaliści d. integracji społecznej, kadra wspierająca i pracownicy administracyjni (schemat 2).

Wszystkie wskazane osoby aktywnie uczestniczą w realizacji projektu. Rzeczywista użyteczność specjalistów jest na bieżąco diagnozowana i modyfikowana w zależności od potrzeb beneficjentów. Dzięki stałej kontroli oraz zaangażowaniu działających w Centrum osób wszyscy potrzebujący mogą liczyć na indywidualizację udzielanej pomocy.

Podsumowanie

Wojna w Ukrainie zmusiła miliony ludzi do opuszczenia swojego miejsca zamieszkania i przyjęcia statusu uchodźcy. Migracja spowodowana obawą o własne zdrowie i życie niewątpliwie powiązana jest z licznymi stresami i ma negatywny wpływ na zdrowie psychiczne i poczucie dobrostanu. Odnosząc zaistniałą sytuację do rodzin z osobami z niepełnosprawnościami, trudności te są wielokrotnie. Przybycie uchodźców stanowi także wyzwanie dla społeczeństwa polskiego w zakresie zapewnienia im podstawowego wsparcia, związanego z potrzebami bytowymi, m.in. mieszkaniowymi, społecznymi czy rozwojowymi. Sytuacja, w której dzieci z niepełnosprawnościami zmuszone są do opuszczenia

Specjaliści - łącznie 58 osób

- wykwalifikowani terapeuci mający doświadczenie w pracy z osobami z niepełnosprawnością (pracownicy szkół specjalnych, placówek dziennego wsparcia)
- logopedzi, terapeuci Integracji Sensorycznej, terapeuci zajęciowi, pedagodzy specjalni, instruktorzy pływania, fizjoterapeuci, psychologzy, psychoterapeuci

Specjaliści do spraw integracji społecznej - łącznie 23 osoby

- osoby posiadające doświadczenie w pracy z osobami z niepełnosprawnościami, między innymi rodzice dzieci z niepełnosprawnościami
- osoby posługujące się językiem ukraińskim/rosyjskim

Kadra wspierająca

- tłumacze
- pomocnicy - osoby wspierające w trakcie zajęć grupowych
- koordynatorzy działań merytorycznych, wspierający pracę poszczególnych grup osób zatrudnionych

Pracownicy administracyjni

- pracownicy księgowo-kadrowi
- pracownicy biura
- koordynator finansowy
- koordynator merytoryczny

Schemat 2. Osoby zatrudnione w Centrum. Opracowanie własne

swojego, jest dla nich niebezpieczna, zarówno w aspekcie moralnym, psychicznym, jak i fizycznym (Szewczenko, 2022).

Zakres pomocy potrzebnej ukraińskim uchodźcom z niepełnosprawnościami, jak wynika z przedstawionych informacji, jest zróżnicowany. Dzięki wsparciu finansowemu m.in. ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na potrzeby odpowiedziały liczne organizacje pozarządowe. Wśród nich znalazły się także Fundacja L'Arche, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko” oraz Stowarzyszenie na rzecz Imigranckich Rodzin Osób z Niepełnosprawnością „Patchwork”, które wspólnie realizowały projekt pod nazwą Centrum Integracji i Wsparcia dla Osób z Niepełnosprawnością z Ukrainy.

Liczba uczestników projektu była zmienna i warunkowana potrzebami uchodźców z niepełnosprawnościami przebywających w Małopolsce; łącznie objęto nią 144 osoby. Wśród oferowanej pomocy zapewniono wsparcie mieszkaniowe i wyżywienie, organizację zajęć specjalistycznych indywidualnych i grupowych, pomoc w realizacji bieżących potrzeb rodzin wynikających

z niepełnosprawności i konieczności adaptacji do polskich warunków oraz wsparcie psychologiczne dla osób towarzyszących uchodźcom z niepełnosprawnościami.

Zdobyte w pierwszej edycji doświadczenie pozwoliło trafniej dostosować formy i rodzaje wsparcia w następnych. Rezygnowano z form, które nie cieszyły się większym zainteresowaniem, np. wsparcie psychologiczne dla osób towarzyszących beneficjentom.

Na szczególną uwagę zasługuje stworzona na potrzeby działalności Centrum funkcja specjalistów ds. integracji społecznej, którą pełnili m.in. przeszkoleni ukraińscy rodzice dzieci z niepełnosprawnościami mieszkający w Polsce. Taka propozycja współpracy pomiędzy rodzicami dzieci z niepełnosprawnościami pozwoliła na wymianę doświadczeń oraz pełniejszą integrację społeczną. Wsparcie udzielane przez osoby o podobnych doświadczeniach z pewnością było łatwiej akceptowane w tak trudnej sytuacji, jaką jest migracja w celu ochrony życia. Tego rodzaju działania warto by wprowadzić do systemu pomocowego realizowanego w naszym kraju jako odpłatną działalność zawodową, ponieważ obecnie tego typu wsparcie można uzyskać jedynie drogą nieformalną lub za pośrednictwem wolontariatu.

Z upływem czasu pojawiły się dylematy dotyczące czasu wspierania ukraińskich migrantów z niepełnosprawnościami. Czy pomoc powinna zostać ograniczona i stopniowo wygaszana? Kiedy zaprzestać prowadzonych działań i w jaki sposób przekształcić oferowane wsparcie, aby nie doprowadzić do bezradności i niesamodzielności beneficjentów, a przygotowywać ich do samodzielności w organizowaniu życia w nowej dla nich rzeczywistości?

W odniesieniu do wyartykułowanych wątpliwości warto na zakończenie nawiązać do koncepcji empowermentu, rozumianego jako proces prowadzący do usamodzielniania przez umożliwianie i ułatwianie optymalnego funkcjonowania w nowym środowisku, w wymiarze indywidualnym związanego z działaniami zmierzającymi do zwiększenia kontroli nad własnym życiem i wiary w siebie oraz swoje możliwości, a także poszerzania wiedzy, kompetencji i umiejętności (Jarczyńska, 2017). W tym kontekście dalsze wspieranie rodzin emigranckich z osobami z niepełnosprawnościami z Ukrainy powinno zostać ukierunkowane na wygaszanie bezpośredniej pomocy na rzecz usamodzielniania.

Bibliografia

- Bukowski, M., Duszczyk, M. (2022). *Wprowadzenie*. W: *Gościenna Polska 2022+*, <https://wise-europa.eu/wp-content/uploads/2022/06/Raport-Goscienna-Polska-2022.pdf> (dostęp 29.11.2023).
<http://www.ognisko.org.pl/pl,strony,238,kim-jestesmy.php> (dostęp 23.11.2022).
<https://femfund.pl/kogo-wspieramy/stowarzyszenie-patchwork-2> (dostęp 23.11.2022).
<https://www.larche.org.pl/o-nas/fundacja> (dostęp 23.11.2022).
<https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/programy-i-zadania-pfron/programy-i-zadania-real/pomoc-obywatelom-ukrainy-z-niepeunosprawnoscia/dokumenty-programowe/program> (dostęp 23.11.2022).
- Isański, J., Nowak, M., Sereda, V., Vakhitova, H. (2022). *Odbiór społeczny i integracja uchodźców z Ukrainy: Raport badawczy UKREF*, 1, DOI: 10.13140/RG.2.2.28450.91845
- Jarczyńska J. (2017). *Empowerment w pracy socjalnej jako skuteczne podejście stosowane w rozwiązywaniu problemów społecznych*. „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika”, XXXIV/2, zesz. 440, http://dx.doi.org/10.12775/AUNC_PED.2017.018 (dostęp 29.11.2023).
- Kaliszewska, K. (2017). *Proces adaptacji rodziców do roli rodzicielskiej dziecka z zespołem Downa jako strategia radzenia sobie z sytuacją stresową*. „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, 17, 71–98.
- Kindler, M., Wójcikowska-Baniak, K. (2018). *Sieci społeczne a integracja migrantów ukraińskich w Polsce. Raport z badań jakościowych*, <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2018/05/WP107165.pdf> (dostęp 29.11.2023).
- Sekułowicz, M. (1998). *Problematyka funkcjonowania rodzin dzieci niepełnosprawnych*. „Teraźniejszość — Człowiek — Edukacja”, 1 (1), 61–82.
- Szewczenko, W. M. (2022). *Główne aspekty pracy korekcyjnej i wsparcia psychologicznego niepełnosprawnych dzieci w Ukrainie w warunkach wojennych*. „Niepełnosprawność — Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania”, I–II (42–43), 228–236.
- Szluz, B. (2007). *Wsparcie społeczne rodziny osoby niepełnosprawnej*. „Roczniki Teologiczne”, LIV, zesz. 10, 201–214.
- Żółkowska, T. (2011). *Normalizacja — niedokończona teoria pedagogiki specjalnej*. „Niepełnosprawność”, 5, 85–93.